

The quality and effectiveness of the proceedings of official judicial experts in the field of accounting and auditing

Hoseyn Salehi¹, Seyed Yousef Ahadi Sarkani², Mohammad Javad Sheikh³

Received: 09/02/2024

Accepted: 15/09/2024

Extended Abstract

Introduction

The involvement of forensic accounting and auditing theories in resolving financial disputes has become a significant aspect of cases referred to judicial systems. These theories are frequently utilized to assist judges in making informed decisions. The categorization of judicial cases, summarization of dispute causes, identification of factors contributing to complexity and delays in adjudications and assessment of the effectiveness and quality of expert opinions are critical for addressing systemic issues and achieving the goals of an efficient judicial system. The evidence indicates a rising volume of disputes between individuals and entities in the Middle East, with financial disagreements constituting a considerable portion of cases. For instance, in Saudi Arabia, 45% of judicial cases in 2006 involved financial disputes, reflecting a growing trend. Similar observations have been made across the region, with average adjudication times increasing from nine months in 2010 to 14 months in 2012. Such delays threaten timely judicial decisions and undermine public satisfaction. This research seeks to enhance the professional performance of accountants and auditors in forensic settings, focusing on improving the quality, effectiveness and timeliness of expert opinions.

Literature Review

Theoretical studies often interpret forensic accounting within the frameworks of epistemology, ontology and axiology. Forensic accounting is defined as a discipline aimed at preventing fraud and supporting legal proceedings by presenting reliable financial information (Savu and Badalau, 2021). Singleton-Green (2015) highlights its role in integrating accounting practices with stakeholder decision-making to create value and transparency. Vasile and

---

1. Department of Accounting, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Department of Accounting, Firoozkooh Branch, Islamic Azad University, Firoozkooh, Iran. (Corresponding Author).
SY.ahadiserkani@iau.ac.ir

3. Department of Accounting, Faculty of Financial Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran.

How to cite this paper: Salehi, H., Ahadi Sarkani, S. Y., & Sheikh, M. J. (2024). The quality and effectiveness of the proceedings of official judicial experts in the field of accounting and auditing. *Advances in Finance and Investment*, 5(3), 115-138. [In Persian]

 <https://doi.org/10.71729/afi.2024.1088597>

Croitoru (2021) emphasize that forensic accounting combines analytical, legal and technical expertise to evaluate complex scenarios effectively. However, increasing commercial transactions and disputes amplify the necessity for qualified forensic accountants equipped with ethical and technical skills (DiGabriele, 2008). Additionally, studies reveal a direct correlation between the quality of forensic accounting practices and the prevention of economic crimes (Luke, 2013 and Mashayekhi and Ajang, 2014).

Brennan (2005) explores the importance of expert testimony in the UK and North America, highlighting the link between professional remuneration and accountability. Other studies, such as those by Alshahrani (2017), emphasize the efficiency of case management and the need for customized resolution strategies like arbitration and mediation. Awolowo (2019) focuses on developing forensic accounting systems to detect and prevent fraud. Similarly, Aminian and Tahriri (2022) provide a structural-interpretive model identifying factors like professional standards, academic training and legal frameworks as critical to enhancing the quality of forensic accounting in Iran. Comparative studies also underline the need for robust regulatory support and educational reforms to ensure effective forensic practices (Sarkhosh and Safanejad, 2018).

Research Methodology

This study employs a grounded theory approach to analyze the deficiencies in judicial expert practices in forensic accounting and auditing. Adopting an interpretive and qualitative methodology, the research explores these issues through semi-structured interviews with university professors and certified judicial experts. Participants were selected using purposive and snowball sampling techniques to ensure adequate representation of experienced individuals in the field. A total of 13 participants were interviewed until data saturation was achieved. Data analysis involved three stages of coding: open, axial and selective, based on guidelines from Strauss and Corbin (1990). The study utilized MAXQDA software for systematic data analysis, facilitating the identification of key concepts and categories.

The coding process revealed 106 open codes across 601 occurrences, categorized into primary and secondary themes. Axial coding organized these themes into causal conditions, contextual factors, intervening conditions, strategies and outcomes. Selective coding integrated these relationships into a paradigmatic model to address the study's objectives.

Results

The analysis identified significant challenges in forensic accounting practices, including a lack of professional standards, limited access to essential documents, insufficient training and inadequate use of modern technologies. Key findings include:

- Impact of Case Complexity: Diverse and intricate case subjects significantly reduce the quality and effectiveness of expert opinions.
- Technological Limitations: Minimal adoption of innovative tools and methods hampers efficiency.

- Economic and Social Factors: High litigation costs and inadequate remuneration for experts lead to dissatisfaction and suboptimal performance.
- Regulatory Gaps: Ambiguities in responsibilities, insufficient ranking systems and limited legal protections for experts affect their autonomy and effectiveness.
- Judicial Interaction: Lack of collaboration between experts and judges and unclear case expectations contribute to delays and inconsistencies.

The proposed paradigmatic model addresses these issues by emphasizing the development of clear professional standards, enhanced training programs, technological integration and improved regulatory frameworks. These measures aim to ensure timely adjudications, reduce costs and increase public and judicial satisfaction.

Discussion and Conclusion

The findings demonstrate that addressing the outlined challenges can significantly enhance the social, judicial and professional impact of forensic accounting in the judicial system. Effective management of case complexities, regulatory reforms and technological advancements are pivotal in achieving these goals. Comparisons with prior studies validate the relevance of the proposed model. For instance, the emphasis on ethical behavior and adherence to professional standards aligns with [Alshahrani \(2017\)](#) and [Davila \(2015\)](#), while the need for comprehensive forensic accounting systems echoes findings from [Awolowo \(2019\)](#).

This study highlights the importance of interdisciplinary collaboration among accountants, auditors and legal professionals. By establishing robust educational frameworks and regulatory guidelines, the forensic accounting field can better support judicial decision-making and societal welfare. Future research should focus on specific dispute types, such as fraud, bankruptcy and financial misappropriation, to develop tailored resolution strategies. Moreover, comparative studies across jurisdictions can provide deeper insights into the global applicability of the proposed model.

Acknowledgments

We would like to extend our sincere gratitude to all the interviewees, experts, esteemed forensic specialists, judges, distinguished university professors, legal consultants and relevant organizations for their invaluable support and contributions to the completion of this research.

Conflict of Interest

The authors of this article declared no conflict of interest regarding the authorship or publication of this article.

Keywords: Accounting and Auditing, Effectiveness, Expert Proceedings, Quality.

JEL Classification: M40, Q5.

پیشرفت‌های مالی و سرمایه‌گذاری

سال پنجم، پاییز ۱۴۰۳ - شماره ۳

صفحات ۱۱۵-۱۳۸

نوع مقاله: پژوهشی

کیفیت و اثربخشی در رسیدگی‌های کارشناسان رسمی دادگستری در رشته

حسابداری و حسابرسی

حسین صالحی^۱، سید یوسف احدی سرکانی^۲، محمدجواد شیخ^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۲۰

چکیده

هدف: هدف از این مطالعه شناسایی عوامل مؤثر بر کاهش کیفیت و اثربخشی رسیدگی‌های انجام‌شده توسط کارشناسان رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی از طریق شناخت، تحلیل و ارزیابی رسیدگی‌ها از دیدگاه خبرگان و به‌منظور بازنگری در فرآیند کارشناسی می‌باشد.

روش‌شناسی پژوهش: داده‌ها در مطالعه‌ای تفسیرگرایانه از حیث فلسفه معرفت‌شناسی و با استفاده از رویکرد پژوهش کیفی و ضمن مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و عمیق با خبرگان و نمونه‌گیری هدفمند در مقطع زمانی سال ۱۴۰۲ گردآوری و تحلیل شده‌اند.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌ها، ماهیت پرونده‌ها از حیث تنوع و پیچیدگی، عدم به‌کارگیری فنون نوآورانه و محدودیت‌های موجود در حوزه‌های کارشناسی بیش‌ترین تأثیر را بر کاهش کیفیت و اثربخشی رسیدگی‌ها دارا می‌باشند. نبود استانداردهای حرفه‌ای و فقدان مهارت لازم، محدودیت دسترسی به اسناد و کمبود زمان، به ترتیب در اولویت‌های بعدی قرار می‌گیرند. سایر زمینه‌ها در کنار عوامل مداخله‌گر همچون عوامل مربوط به قضات، کارشناسان و قوانین از جمله عواملی هستند که مدیریت آن‌ها دستیابی به سازوکارهای مناسب جهت استحکام جایگاه کارشناسان، کاهش زمان دادرسی، امنیت اجتماعی، کاهش وقوع جرم و هزینه‌های اجتماعی و حفظ امنیت روابط تجاری را در پی دارد.

اصالت / ارزش‌افزوده علمی: جامع‌نگری پیرامون علل آثار کاهش کیفیت و اثربخشی رسیدگی‌ها، بصیرت‌افزایی و تقویت ادراکات حرفه‌ای و ضرورت به‌کارگیری نتایج حاصله از جمله مهم‌ترین جنبه‌های نوآورانه پژوهش را تشکیل می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: کیفیت، اثربخشی، رسیدگی‌های کارشناسی، حسابداری و حسابرسی.

طبقه‌بندی موضوعی: M40, Q5.

۱. گروه حسابداری، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. گروه حسابداری، واحد فیروزکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروزکوه، ایران. (نویسنده مسئول). SY.ahadiserkani@iau.ac.ir

۳. گروه حسابداری، دانشکده علوم مالی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

استناد: صالحی، حسین؛ احدی سرکانی، سید یوسف؛ شیخ، محمدجواد (۱۴۰۳). کیفیت و اثربخشی در رسیدگی‌های کارشناسان رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی. *پیشرفت‌های مالی و سرمایه‌گذاری*، (۳)، ۱۱۵-۱۳۸.

۱- مقدمه

نظریه‌های کارشناسی که با عناصر خاصی از اختلافات مالی سروکار دارند، سهم مهمی از دعاوی در پرونده‌های ارجاعی به محافل قضایی را به خود اختصاص داده‌اند و بر اساس رویه رایج در دادگاه‌ها و دادسراهای کشور برای کمک به قضات در تصمیم‌گیری وی مورد استفاده قرار می‌گیرند. رتبه‌بندی موضوعات ارجاعی به مراجع قضایی، تلخیص علل اختلافات، عوامل مؤثر بر پیچیدگی و طولانی‌بودن زمان رسیدگی‌ها و از همه مهم‌تر عوامل مؤثر بر کیفیت و اثربخشی رسیدگی‌های کارشناسی و تأثیر سایر عوامل مؤثر بر رسیدگی‌ها و نتایج حاصل از آن‌ها، از جمله ضروری‌ترین موضوعاتی هستند که به شناخت، تحلیل و ارزیابی رسیدگی‌ها و در جهت پاسخگویی به مشکلات رایج و دستیابی به اهداف یک نظام قضایی مطلوب کمک می‌نمایند. از سوی دیگر، شواهد موجود حاکی از تغییرات در حجم پرونده‌های ارجاعی به محافل قضایی، ناشی از بروز اختلافات بین اشخاص حقیقی و حقوقی در طی سال‌های گذشته می‌باشد. نتایج مطالعات گذشته نشان می‌دهند که اگرچه میانگین تعداد اختلافات در کل کشورها کاهش یافته است، لیکن اختلافات در خاورمیانه همچنان از نظر تعداد روبه‌افزایش بوده و باتوجه به شرایط اقتصادی - سیاسی منطقه در سنوات بعد نیز ادامه خواهد داشت. به‌عنوان مثال، تعداد اختلافات در کشور عربستان از دهه ۱۹۸۰ به بعد روندی فزاینده را نشان می‌دهد. به‌طوری‌که در سال ۲۰۰۶، حدود ۴۵ درصد از پرونده‌های دعاوی ارجاع‌شده به دادگاه‌های شرعی و هیئت‌های رسیدگی مربوط به شکایات مرتبط با اختلافات با محتوای مالی بوده است. بررسی پرونده‌های رسیدگی‌شده توسط وزارت دادگستری در این کشور در سال ۲۰۱۴ نیز نشان‌دهنده روند فزاینده مشابهی می‌باشد (*Al-Rabiah, 2006*). بر اساس مطالعات آن و همکاران (*Allen et al., 2012*)، در سال ۲۰۱۰ به طور متوسط مدت‌زمان صرف‌شده برای حل یک اختلاف در نظام قضایی کشورها حدود ۹ ماه و در سال ۲۰۱۱، این مدت به ۱۱ ماه و در سال ۲۰۱۲، به ۱۲ ماه رسیده است و نشان می‌دهد که میانگین زمان صرف‌شده برای حل و فصل اختلافات در آسیا، خاورمیانه و بریتانیا تا کنون روندی فزاینده داشته است. به‌طوری‌که در سال ۲۰۱۲، حل و فصل اختلافات در خاورمیانه طولانی‌ترین زمان یعنی حدود ۱۴ ماه، در ایالات متحده ۱۱ ماه و در اروپا زمان کم‌تری را به خود اختصاص داده است. از دیگر سوی، ارجاع نامناسب پرونده‌ها با موضوعات تخصصی موجبات کاهش شفافیت و کیفیت گزارشگری در نظریه کارشناسان را به همراه دارد. گاه به دلیل عدم دسترسی به کلیه منابع اطلاعاتی و عدم حمایت از کارشناسان، نظریه‌ها محافظه‌کارانه ارائه می‌شوند؛ لذا تلاش بر آن است تا با افزایش درک حسابداران و حسابرسان نسبت به محتوای دعاوی حقوقی، نظریه‌ها و گزارش‌های آن‌ها به شیوه‌ای غیرمحتاطانه مدیریت شوند (*De Meyst et al., 2021*) و بدین ترتیب با ارتقای کیفیت خدمات کارشناسان و تبیین بهتر موضوع مورد

اختلاف، درک مراجع قضایی از ماهیت موضوعات تخصصی افزایش یافته و احکام قضایی متناسب با واقعیات و مستند به سوابق حسابداری صادر خواهند شد (Aminian and Tahriri, 2022). در ایران نیز داده‌های آماری نشان می‌دهند که بخش عمده‌ای از پرونده‌های ارجاعی در محافل قضایی مربوط به موضوعات حسابداری و حسابرسی بوده و اختلافات مالی حجم گسترده‌ای از موضوعات ارجاعی به دادگاه‌ها و دادرها را در دو بخش حقوقی و کیفری به خود اختصاص داده‌اند. پراکندگی محتوایی پرونده‌های کارشناسی با موضوع حسابداری و حسابرسی و شکاف موجود بین نظر کارشناسان در هیئت‌های کارشناسی، زمان‌بر بودن رسیدگی‌ها و پیچیده‌شدن روابط تجاری از جمله اساسی‌ترین چالش‌های رایج در این زمینه را تشکیل می‌دهد. از سوی دیگر، گلوگاه‌های موجود در فرآیند رسیدگی‌ها، فقدان رضایتمندی گروه‌های هدف شامل قضات و طرفین دعوی و گروه‌های اجتماعی را به همراه داشته است؛ چنین فقدان به طور عمده ناشی از اطلاع‌ناقصی و نقص در کیفیت و اثربخشی نتایج رسیدگی‌های کارشناسی می‌باشد. ضعف ساختاری در نظام قضایی و بطئی بودن فرآیندها منجر به اتلاف منابع همچون پول، زمان و تلاش‌های انسانی، افزایش هزینه‌های فردی و اجتماعی، فقدان رضایتمندی مقامات قضایی و طرفین دعوی (کاهش کیفیت) از یک سو و مدیریت نامناسب منابع (کاهش کارایی)، تأثیرگذاری غیرمؤثر بر قضاوت و تصمیم‌گیری قضات و فاصله‌گرفتن نظام قضایی کشور از اهداف اولیه خود (کاهش اثربخشی) از سوی دیگر خواهد شد. طولانی‌شدن زمان رسیدگی‌های کارشناسی در حوزه حسابداری و حسابرسی بنا به دلایلی همچون ماهیت پرونده‌ها و زمان‌بر بودن استعلامات دریافتی از سازمان‌ها و گاه محاسبات پیچیده، خود از مهم‌ترین عواملی به شمار می‌روند که تصمیم‌گیری به موقع قضات و رضایتمندی اجتماعی را تهدید می‌نماید. این پژوهش به راهکارهایی جهت بهبود عملکرد حرفه‌ای حسابداران و حسابرسان در حوزه قضایی می‌پردازد. هدف عمده این مطالعه دستیابی به رویکردی است که منجر به یافتن راه‌حل بهتری برای شناخت، تحلیل و ارزیابی علل افت کیفیت و اثربخشی رسیدگی‌ها به منظور تسریع و تسهیل در ارائه نظریه‌های کارشناسی و تخصصی خواهد شد. ترغیب کارشناسان به استفاده از روش‌های مناسب در رسیدگی‌ها از طریق شناخت، تحلیل و ارزیابی عناصر مهم و دخیل در رسیدگی‌های قضایی، کاهش هزینه‌ها و صرفه‌جویی در زمان رسیدگی‌ها و به‌ویژه حفظ امنیت در روابط تجاری اهداف پژوهش را تشکیل می‌دهد. یافته‌های این پژوهش می‌تواند نقش بسزایی در ارتقا و تعالی دانش حرفه‌ای و تدوین مبانی اولیه استانداردسازی روش‌ها و الگوهای رسیدگی ایفا نموده و در راستای مواجهه با تغییرات مهمی که در این عرصه در جهان کنونی در شرف تکوین است گام بردارد. ژرف‌نگری و تعمیق در ریشه‌ها و علل فقدان کیفیت و

اثربخشی در رسیدگی‌های کارشناسان رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی همراه با شناخت علل و پیامدهای آن، جنبه‌های نوآورانه مطالعه حاضر را تشکیل می‌دهد.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مطالعاتی که در حوزه موضوع این پژوهش به نتیجه رسیده‌اند در عموم موارد فلسفه پژوهش را در چارچوب سه رکن معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی و ارزش‌شناسی تبیین نموده‌اند (Sexton and Spelman, 2003) که در ادامه به برخی از این مطالعات پرداخته می‌شود. امروزه در مطالعات نظری نقش حسابداری در امور قضایی موضوعی چالش‌برانگیز و در حوزه حقوق مالی و در چارچوب دانشی تعریف می‌شود که تلاش دارد جهت جلوگیری از تقلب و برخورد با متخلفین به بسط و توسعه مبانی علمی کمک نموده و زمینه‌ساز پیدایش محیطی امن در ساختار قضایی کشور محسوب شود؛ چرا که حسابداری منعکس‌کننده واقعیات اقتصادی در جهت حفظ منافع شهروندان و دولت است (Savu and Badalau, 2021). این پارادایم در حسابداری از نظر حقوقی به فرآیند گردآوری و ارائه اطلاعات مالی نهادها و سرمایه‌گذاران با قابلیت اتکاپذیری بالا مربوط می‌شود و رویکردی نوین در مجموعه پارادایم‌های جدید حسابداری محسوب و تدوین فرآیند یکپارچه‌سازی نقش حسابداری در خلق ارزش‌ها و شفافیت‌ها در جهت اتخاذ تصمیمات مناسب توسط ذی‌نفعان را هدف‌گذاری کرده است (Singleton-Green, 2015). حسابداری نه تنها در محیط تجاری بلکه در نظام قضایی نیز از کارکردی حیاتی برخوردار است و علاوه بر آن می‌تواند در گستره اجتماعی، حقوقی، فرهنگی و اقتصادی نقش ایفا نموده و در محیط اجتماعی - حقوقی، در پشتیبانی از ادعاهای حقوقی، مؤثر واقع شود. تخصص قضایی حسابداران ابزاری برای اثبات، احراز، تأیید، ارزیابی و شفاف‌سازی حقایق بر اساس پژوهش‌های علمی تخصصی در مورد یک واقعیت خاص در شرایط پیچیده است (Vasile and Croitoru, 2021). ماهیت و کارکرد حسابداری در روند رسیدگی به پرونده‌های قضایی مبین نقش مهم حسابداری در محیط قانونی می‌باشد. حسابداری مبتنی بر قوانین، بر گردآوری و ارائه اطلاعات مالی به گونه‌ای عدالت محور تأکید دارد؛ به طوری که در این شاخه از حسابداری به تجزیه و تحلیل روابط علت و معلولی پدیده‌ها و کشف ترفندهای مجرمانه پرداخته می‌شود. دانش حسابداری و گزارش حسابرسان مشروط به رعایت اصولی همچون صداقت، انصاف و عینیت، به تشخیص ماهیت انواع تقلب، جعل در حساب‌ها و سرقت و همچنین سایر جرائم به مراجع قضایی کمک نموده و در نهایت سلامت اقتصادی در جامعه را سبب می‌شود (Luke, 2013). نقش این کارکرد با توجه به افزایش حجم و پیچیده‌تر شدن تراکنش‌های تجاری و افزایش دعاوی حقوقی و وقوع اختلافات بین افراد و نهادها بیش از پیش اهمیت یافته است (Mashayekhi and

(Ajang, 2014). کارشناسان رسمی دادگستری به‌منظور ایفای نقش خود در این عرصه نیازمند ترکیبی از مهارت‌های گوناگون از جمله حسابداری، حسابرسی، حقوق و فناوری‌های نوین می‌باشند. کسب چنین مهارت‌هایی توأم با ارزش‌های اخلاقی، نتیجه آموزش عملی و مستمر حسابداران خواهد بود (DiGabriele, 2008). برخورداری از روحیه پرسشگرانه، شناخت قوانین و آشنایی با قواعد و شیوه‌های گردآوری شواهد و تمایل به کار گروهی از جمله دیگر ویژگی‌های حسابداران فعال در این حوزه است. کسب مهارت‌های تحلیلی، ارتباطی و صلاحیت حرفه‌ای و همچنین شناخت مقررات کسب‌وکار و تجارت و قوانین مربوط به حقوق شهروندی و آیین‌نامه‌های جدید صادره از سوی مراجع تدوین‌کننده مقررات توسط این گروه از حسابداران نیز ضرورتی انکارناپذیر به شمار می‌رود. همچنین افزایش سطح آموزش شهروندان و کارکنان سازمان‌ها در زمینه شیوه‌های کشف و افشای تقلب و کلاهبرداری پیشگیری از جرائم و صرفه‌جویی‌های اجتماعی و سازمانی را به همراه دارد (Albrecht et al., 2018). پژوهش‌های جاری نشان داده‌اند که اقدامات حسابداران برای جلوگیری از وقوع تقلب و همچنین کشف آن پس از وقوع، بدان دلیل یک ضرورت به شمار می‌رود که شرکت‌ها ملزم به پاسخگویی در برابر ذی‌نفعان خود می‌باشند (DiGabriele et al., 2020). این الزام به‌طور منطقی منجر به افزایش انتظارات از حسابداران فعال در عرصه قضایی شده و دستیابی به نتایج ثمربخش و اهداف از پیش تعیین شده در قالب ارتقای کیفیت و اثربخشی رسیدگی‌های انجام‌شده توسط کارشناسان در این حوزه را ضروری می‌سازد. از دیدگاه دمی‌نگ (Deming, 1986)، کیفیت پیش‌بینی نیازهای آینده مشتریان است در واقع هدف اولیه یک سازمان باید دستیابی به بالاترین سطح رضایت مشتریان باشد. اساس کار زنجیره دمی‌نگ (Deming, 1986) افزایش کیفیت و رضایت چهار گروه اساسی شامل مشتریان، کارکنان، جامعه و سایر ذی‌نفعان است و در واقع تمام تلاش‌ها با محوریت ایجاد رضایتمندی همه جانبه صورت می‌گیرد. جوران و گادفری (Juran and Godfrey, 1998) نیز کیفیت را دارای دو ویژگی می‌دانند؛ برآوردن نیازهای مشتری و عدم نقص. کرازبی (Crosby, 1979) هم معتقد است کیفیت عبارت است از کار بی‌نقص یا خرابی صفر و کیفیت را مطابقت یک محصول یا خدمت با الزامات از پیش تعیین شده، تعریف کرده است. کاتسیکا و همکاران (Katsikea et al., 2011) نیز اثربخشی را مفهومی واحد و منفرد نمی‌دانند؛ بلکه موضوعی بسیار پیچیده و مشتمل بر انتظارات متفاوتی تلقی می‌نمایند. همچنین ژانگ و همکاران (Zhang et al., 2008)، اثربخشی را به درجه و میزان حصول به هدف تعریف کرده‌اند که خود تحت‌تأثیر شایستگی، واقع‌بینی و استقلال حرفه‌ای قرار دارد و اعتبار بالایی حرفه‌ای را از طریق درک بازار از شایستگی و واقع‌بینی حرفه‌ای سبب می‌شود (Bakhshian et al., 2024). برنان (Brennan, 2005) در بررسی‌های خود، به نقش کارشناسان در بریتانیا و آمریکای شمالی پرداخته است و اهمیت

کیفیت شواهد کارشناسی و مسئولیت‌های مدنی مربوطه مورد تشریح قرار گرفته و به تبیین استانداردهای حرفه‌ای پرداخته شده و فرآیند انتخاب و جذب کارشناسان حسابداری و تعهدات قانونی آن‌ها و همچنین ارتباط حق‌الزحمه حسابداران با تکالیف قانونی آن‌ها مورد استنتاج قرار گرفته است. الشهرانی (Alshahrani, 2017) در مطالعات خود اثر روند فزاینده تعداد پرونده‌های قضایی بر زمان، هزینه و کیفیت رسیدگی‌ها را مورد بررسی قرار داده است و هدف اصلی، بهبود کارایی در رسیدگی‌ها بوده است؛ بدین منظور، داده‌های موردنظر را با روش‌های ترکیبی (کیفی و کمی) جمع‌آوری و ضمن انجام مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۱۵ نفر از دانشگاهیان، داوران و کارشناسان و با استفاده از کدنویسی به تحلیل محتوا پرداخته و دریافته است که علل اصلی اختلافات در پروژه‌ها به محتوای قراردادهای و رفتار غیراخلاقی یکی از طرفین دعوی مربوط می‌شود و یافته‌ها حاکی از آن است که به‌منظور رسیدگی به اختلافات در دو بخش دولتی و خصوصی لازم است روش‌های متفاوتی به کار گرفته شوند که این روش‌ها می‌تواند شامل مذاکره، میانجی‌گری و داوری باشد. داویلا (Davila, 2015) به بررسی عوامل مؤثر بر زمان رسیدگی به پرونده‌های کیفری در دادگاه‌های شهر مک‌لین پرداخته است و باتوجه‌به اینکه شورای هماهنگی عدالت کیفری در مک‌لین به دنبال پی‌ریزی یک نظام عدالت محور مؤثر، عادلانه و کارآمد است مطالعات خود را پیرامون تأثیر عوامل مختلف بر رسیدگی‌های کارشناسی در پرونده‌های قضایی بسط داده و به موضوع زمان انجام رسیدگی‌ها با هدف کاهش تأخیر در روند بررسی‌ها پرداخته است که تحلیل چندمتغیره اکتشافی از داده‌ها را به کار گرفته و نقش مؤثر عوامل مرتبط و غیرمرتبط با پرونده‌ها را به عنوان مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر نتایج رسیدگی‌ها مورد تفسیر قرار داده است و بر اساس یافته‌ها، متغیرهای مرتبط با پرونده مانند شدت اتهام و تعداد روزهای بازداشت یکی از طرفین نسبت به متغیرهای غیرمرتبط با پرونده مانند نژاد، قومیت، سن و سوابق قبلی، در تبیین میزان اثربخشی رسیدگی‌ها از قدرت پیش‌بینی بیشتری برخوردارند و همچنین در یافته‌ها، نقش کم‌تری برای سایر عوامل همچون میانجی‌گری قائل است و پرهزینه‌بودن فرآیند رسیدگی‌ها و فقدان رضایتمندی محاکم قضایی را شاخص‌های منفی تأثیرگذار بر نتایج رسیدگی‌ها تعریف نموده است. نتایج مطالعات داویلا (Davila, 2015) همچنین بیانگر آن است که فرآیند رسیدگی‌ها تابعی از ماهیت دعوی، زمینه فعالیت و واکنش طرفین نسبت به موضوع اختلاف می‌باشد؛ عوامل مربوط به منابع انسانی و مداخلات سیاسی نیز دارای اثرات منفی بر نتایج رسیدگی‌ها می‌باشد و ضمن ارائه مدلی تحت عنوان چرخه کارایی حل اختلاف، در این زمینه مجموعه‌ای از راهبردهای اصلاحی به‌منظور افزایش کیفیت و اثربخشی رسیدگی‌های کارشناسی را پیشنهاد داده است. آوولاوو (Awolowo, 2019) در پژوهشی، ضرورت توسعه یک سیستم

حسابداری قضایی با هدف پیش‌بینی و کاهش تقلب در صورت‌های مالی و رویه‌ها و سیاست‌های مطلوب در حسابداری قضایی را مورد تأکید قرار داده است و با رویکردی استقرایی و نوتجربه‌گرایانه و مبتنی بر مجموعه‌ای عینی از داده‌های تجربی و با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند به توسعه یک نظام حسابداری قضایی با اتکا به ادراکات دانشگاهیان، حسابداران قضایی، حساب‌برسان مستقل و مدیران مالی پرداخته است و یافته‌ها نشان داده است که آموزش حسابداران حرفه‌ای، به‌ویژه حساب‌برسان مستقل در زمینه مهارت‌ها، اخلاق، اصول و رویه‌های حسابداری قضایی می‌تواند قابلیت‌های آن‌ها در کشف تقلب را افزایش دهد؛ در نهایت، نتایج به ارائه مدلی تحت عنوان نظام حسابداری قضایی، متشکل از سه عنصر اصلی چالش‌های حسابرسی، آموزش و استانداردها و مقررات حسابداری انجامید. سلیمان و عثمان (Suleiman and Othman, 2016)، فنون پژوهش و شیوه رسیدگی‌ها در حسابداری قضایی پیرامون فساد در بخش عمومی کشور نیجریه را مورد بررسی قرار دادند و با استفاده از رویکرد مطالعه موردی و روش کیفی و ضمن استفاده از مصاحبه، مشاهده و مستندسازی جهت گردآوری داده‌ها و به‌منظور درک روش‌های پیشگیرانه از فساد در بخش عمومی، به بسط مبانی نظری پرداخته و نقش اجتماعی شهروندان در مبارزه با فساد را مورد تأکید قرار دادند. امینیان و تحریری (Aminian and Tahriri, 2022)، ضمن مطالعات خود به مدلی ساختاری - تفسیری دست یافته‌اند که عوامل مؤثر بر کیفیت حسابداری قضایی در ایران را شفاف نموده‌اند و نظرات کارشناسان را از طریق مصاحبه و با استفاده از رویکرد کیفی جمع‌آوری نموده و نشان داده‌اند که تأکید بر اهداف و مأموریت‌های حسابداری قضایی، اتکا به استانداردهای حسابداری قضایی، ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای، آموزش‌های آکادمیک، حضور حسابداران قضایی در سازمان‌ها و تدوین قوانین حسابداری قضایی، بهبود کیفیت رسیدگی‌ها را به همراه دارد؛ در بین عوامل یادشده، تعیین اهداف و مأموریت‌ها به عنوان مؤثرترین مؤلفه و رعایت استانداردهای حسابداری قضایی، مهارت‌های حرفه‌ای، آموزش‌های دانشگاهی، تدوین قوانین حسابداری قضایی و ضرورت وجود حسابداران دادگاهی در سازمان‌ها به ترتیب به عنوان مؤثرترین عوامل افزایش کیفیت رسیدگی‌ها در مدل ارائه‌شده نقش ایفا می‌نمایند. جوان و همکاران (Javan et al., 2023) در مطالعات خود به این نتیجه رسیده‌اند که بهبود مدیریت دادگستری مستلزم استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان عاملی مؤثر در گسترش فرصت‌های جدید می‌باشد و به روش توصیفی - تحلیلی به بررسی تأثیر فناوری‌های نوین در جهت دستیابی به عدالت قضایی پرداختند و اهمیت زیرساخت‌های توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و استفاده از این فناوری‌ها در روابط داخلی و خارجی دادگاه‌ها را مورد تأکید قرار داده‌اند و نتیجه گرفتند که فناوری اطلاعات و ارتباطات باید در دو حوزه اطلاعات سازمان قضایی و ارتباطات سازمان قضایی مورد ملاحظه قرار گیرند. پیرامون اهمیت عدالت در دستیابی به اهداف

سازمانی، حیدری و همکاران (Heidari et al., 2023) معتقد هستند چنانچه مدیران به دنبال پیشرفت و بهبود سریع باشند، باید در مجموعه تحت پوشش خود درک وجود عدالت و انصاف را به وجود بیاورند؛ چرا که عدالت انسجام‌آفرین است و در واقع نیرویی کنششی و نگهدارنده است. هاشمی باجگانی و سبحانی (Hashemi Bajegani and Sobhani, 2022) در بررسی‌های خود به مقایسه ارزش و اعتبار نظریه کارشناسی در حقوق ایران و فرانسه پرداخته‌اند و بیان داشته‌اند که کارشناسان پس از ارجاع پرونده توسط دادگاه به موجب باید مبانی و منابع اظهار نظر خود را اعلام نمایند؛ در غیر این صورت، نظریه کارشناسی ناقص می‌باشد و آثار خاص خود را در پی دارد. نظریه کارشناسی باید در موعد قانونی تا پیش از اخطار و انتخاب کارشناس دیگر به دادگاه تقدیم شود؛ در غیر این صورت علاوه بر مسئولیت انتظامی و مدنی، نظریه کارشناسی نیز فاقد اعتبار خواهد بود. سرخوش و صفانژاد (Sarkhosh and Safanejad, 2018) در پژوهشی بیان نموده‌اند که کارشناسی یکی از مهم‌ترین طرق اثبات جرم و شناسایی مجرمین در دادرسی‌های کیفری به شمار می‌رود و در نتایج خود به این موضوع اشاره دارند که دست‌اندرکاران عرصه عدالت باید به‌منظور جلوگیری از اطاله دادرسی تنها اموری را به کارشناسان ارجاع دهند که جنبه فنی و تخصصی داشته و از حیطه اختیارات مقام قضایی خارج و نیاز به کسب اظهار نظر کارشناسی داشته باشند. مشایخی و آژنگ (Mashayekhi and Ajang, 2014) کاربردپذیری حسابداری دادگاهی در ایران را مورد تأکید قرار داده و نوسازی در نظام آموزشی به‌منظور برآورده شدن نیاز گروه‌های حرفه‌ای را پیشنهاد نموده‌اند.

۳- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به دنبال شناخت، تحلیل و ارزیابی ضعف در رسیدگی‌های کارشناسان رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی و به‌کارگیری نتایج حاصله در بازنگری فرآیند بررسی‌ها می‌باشد. بدین منظور از جنبه فلسفه، تفسیری، از حیث روش‌شناسی، آمیخته و از حیث جهت‌گیری بنیادی و از نظر روش، کیفی بوده و از جهت استراتژی از نظریه داده‌بنیاد متابعت می‌نماید. مطالعه از رویکردی استقرایی، هدفی، اکتشافی و افق زمانی تک مقطعی برخوردار است. در گردآوری داده‌ها نیز از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته مدد گرفته شده است و بدین ترتیب به تبیین زوایای نوینی از یک الگو و واکاوی موضوع مورد مطالعه پرداخته شده است. ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته بوده است. سؤالات مصاحبه بر مبنای پیشینه طرح و محورهای گفتگو باتوجه به اهداف و سؤالات پژوهش و سیر منطقی، حول محورهای اساسی پژوهش پی‌ریزی و پاسخ‌های دریافتی حاصل از مصاحبه پس از پیاده‌سازی کدگذاری شده و به‌منظور تحلیل و تفسیر نتایج مورد استفاده

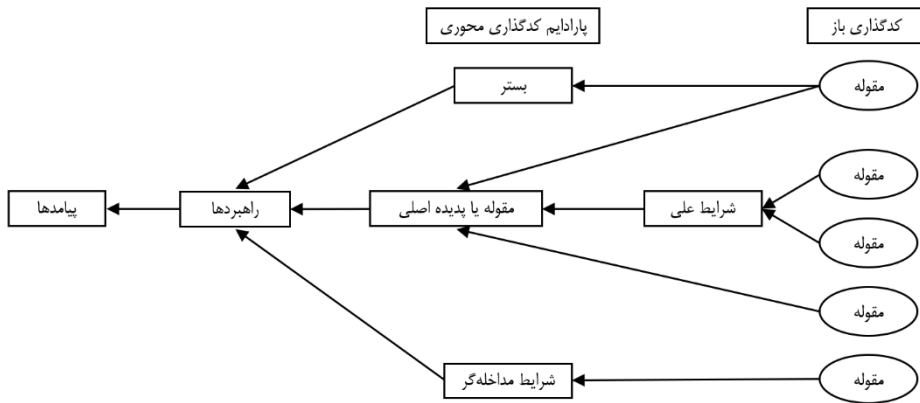
قرار گرفتند. جامعه آماری در این پژوهش اساتید دانشگاه، کارشناس رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی می‌باشند؛ به طوری که علم و تجربه کافی در انجام رسیدگی‌های کارشناسی را داشته باشند؛ لذا با استفاده از روش گلوله برفی و نمونه‌گیری هدفمند افراد با تحصیلات دانشگاهی و تجارب کارشناسی کافی در رشته حسابداری و حسابرسی انتخاب شده‌اند. نمونه‌گیری هدفمند، یک روش نمونه‌گیری غیراحتمالی است که در آن پژوهشگر، مشارکت‌کنندگان را بر مبنای قضاوت شخصی خود، در مورد اینکه چه کسانی، مفیدترین اطلاعات را دارند، انتخاب می‌کند (Polit and Beck, 2010). در مرحله‌ای که باید از درک چارچوب موردنظر اطمینان حاصل می‌شد، نامه‌ای از طریق ایمیل و واتساپ به ۳۰ نفر از دانشگاهیان، داوران و کارشناسان ارسال شد تا از آن‌ها دعوت به همکاری شود. این نامه حاوی اطلاعاتی دقیق و فشرده درباره توسعه چارچوبی برای بهبود کیفیت و اثربخشی رسیدگی‌ها بوده و از شرکت‌کنندگان بالقوه در مصاحبه خواسته شد تا پیرامون موضوع مورد پژوهش ادراکات خود را تبیین نمایند. ۱۳ نفر از دانشگاهیان و کارشناسان به دعوت برای شرکت در مصاحبه پاسخ مثبت دادند. همه افرادی که در این زمینه اعلام آمادگی نمودند به نوعی در رسیدگی‌های کارشناسی تخصص داشتند و از تجربه‌ای کافی در زمینه حسابداری و حسابرسی برخوردار بودند.

نظریه داده‌بنیاد، بدان دلیل که به تجزیه و تحلیل داده‌ها با هدف مقایسه مستمر داده‌ها و مفهوم‌سازی می‌پردازد روش مقایسه مداوم نامیده می‌شود؛ این روش، خلق نظریه را از طریق کدگذاری منظم و مستقیم داده‌ها و شیوه‌های تحلیل آن‌ها میسر می‌سازد و شامل سه نوع مقایسه به این صورت می‌باشد:

- مقایسه پدیده‌ها با هدف کشف شباهت‌ها و تشخیص مقولات کلی و تعیین مبنای شناسایی مفاهیم و مقولات آتی.
- مقایسه مقولات ساخته‌شده با مفاهیم به‌منظور درک جزئیات هر یک از مفاهیم و کشف احتمالی مفاهیم جدید.
- مقایسه مفاهیم با یکدیگر در جهت فهم روابط بین آن‌ها به‌منظور وحدت‌بخشی مفاهیم در فرضیه‌ها و یکپارچگی نظری.

در کدگذاری باز، مجموعه‌ای از داده‌ها، مرور و مفاهیم مستتر در آن‌ها بازشناسی می‌شوند. در این مرحله می‌توان با ذهنی باز به نام‌گذاری مفاهیم و تحلیل داده‌ها و مقایسه آن‌ها با یکدیگر پرداخت و زمینه‌های لازم برای دسته‌بندی داده‌ها در مراحل کدگذاری محوری و انتخابی را فراهم نمود. کشف و نام‌گذاری طبقه‌ها، غربال‌گری و تقلیل حجم زیادی از داده‌ها، طبقه‌بندی مفاهیم (مقوله‌پردازی) و برقراری ارتباط بین پدیده‌ها مجموعه‌ای از کدهای مشابه، متداخل و هم‌معنا را به دست خواهند داد.

پدیده‌های انسانی به طور متداول در روش‌های کیفی و از طریق ادبیاتی که مشارکت‌کنندگان به کار می‌گیرند تشریح و تبیین می‌شوند (Heath and Palenchar, 2008). در این پژوهش بر اساس نظریه داده‌بنیاد، تجزیه و تحلیل‌ها بر اساس کدگذاری داده‌ها صورت گرفته و در مرحله مدل‌سازی، با هدف تحلیل دقیق‌تر و کامل‌تر یافته‌های پژوهش، از نرم‌افزار مکس کیودا^۱ استفاده شد و در نهایت خروجی‌های نرم‌افزار مورد تفسیر قرار گرفته است.

شکل (۱) ارائه الگوی پارادایمی در نظریه‌پردازی داده‌بنیاد
Figure (1) The paradigm model in grounded theory

۴- تجزیه و تحلیل داده‌ها

کلیه مصاحبه‌شوندگان مرد و سن ۱۶/۶۷ درصد از آن‌ها بین ۳۵ تا ۴۵ سال و ۸۳/۳۳ درصد از آن‌ها نیز در گروه سنی بیش از ۵۰ سال قرار داشتند. ۱۶/۶۷ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای مدرک لیسانس، ۱۶/۶۷ درصد فوق لیسانس و ۶۶/۶۶ درصد دارای مدرک دکتری بوده‌اند. میزان سابقه خدمت ۳۳/۳۴ درصد از نمونه‌ها بین ۲۰ تا ۲۵ سال و ۶۶/۶۶ درصد بین ۲۵ تا ۳۰ سال و سمت اجرایی ۱۶/۶۷ درصد از آن‌ها هیئت علمی دانشگاه و ۸۳/۳۳ درصد کارشناس رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی بوده‌اند. میانگین زمان اختصاص داده‌شده به هر مصاحبه ۴۵ دقیقه بود؛ لیکن برخی از مصاحبه‌ها نیز یک ساعت به طول انجامید. مشارکت چنین تنوعی از شرکت‌کنندگان، از جمله دانشگاهیان و کارشناسان، بر اطمینان نسبت به درک چارچوب موردنظر افزود. از آنجا که در روش نظریه داده‌بنیاد، داده‌ها هم‌زمان با جمع‌آوری مورد تجزیه و تحلیل نیز قرار می‌گیرند تا زمان رسیدن به حد اشباع تداوم می‌یابند (Creswell, 2015). طی گفتگو با ۶ نفر از نمونه‌ها، مصاحبه به مرحله اشباع دست یافت؛ لیکن به منظور حصول اطمینان از جمع‌آوری داده‌های کافی، مصاحبه‌ها تا ۱۰ نفر ادامه

یافت؛ لیکن در مصاحبه‌های اخیر نتایج جدیدی حاصل نشد و لذا با توجه به طولانی‌بودن زمان هر یک از مصاحبه‌ها و میزان تعمیق و ژرف‌انگاری در محتوای مصاحبه‌ها و کفایت تجربه و تخصص مصاحبه‌شوندگان، پس از استخراج کدهای باز در هر مصاحبه و مقایسه با کدهای مصاحبه‌های بعدی در مصاحبه هفتم به بعد، متوجه کدهای تکراری شده و بنابراین به مصاحبه‌ها خاتمه داده شد. پس از هر مصاحبه متن گفتگو پیاده‌سازی و سطر به سطر مورد بررسی قرار گرفت و سپس داده‌ها در سه مرحله به صورت باز، محوری و گزینشی کدگذاری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌های کیفی بر اساس راهنمایی‌های ارائه‌شده توسط استراوس و کوربین (Strauss and Corbin, 1990) که شامل سه مرحله اصلی کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی یا انتخابی است، صورت پذیرفت. پس از پیاده‌سازی نتایج حاصل از مصاحبه‌ها در اولین گام کدگذاری، فرآیند کدگذاری باز به روش خط به خط صورت گرفته است. این فرآیند با ظهور مقوله محوری، به عنوان دغدغه اصلی مشارکت‌کنندگان به پایان رسید. قضاوت‌های تحلیلی، در رابطه با شناسایی مقوله محوری، بر اساس معیارهای متعارف صورت گرفت. مقوله محوری توضیح می‌دهد که چگونه مشارکت‌کنندگان، دغدغه اصلی خود را تحلیل می‌کنند (Glaser, 1978). لازم به ذکر است در طول مرحله کدگذاری باز و محوری، داده‌ها به دقت مورد بررسی قرار گرفته و مقوله‌های اصلی و فرعی مربوط به آن‌ها مشخص شدند، ابعاد و ویژگی‌ها تعیین، الگو مورد بررسی و فنون تحلیلی پیشنهادی توسط استراوس و کوربین (Strauss and Corbin, 1990) مورد استفاده قرار گرفت. واحد اصلی تحلیل برای کدگذاری باز و محوری، مفاهیم بودند. نسخه پیاده‌شده مصاحبه‌ها برای یافتن مقولات اصلی، ویژگی‌ها و ابعاد این مقولات به طور منظم مورد بررسی قرار گرفتند. بر این اساس، ابتدا با تفکیک متن مصاحبه‌ها به عناصر دارای پیام در داخل خطوط یا پاراگراف‌ها تلاش شد تا کدهای باز استخراج و در مرحله بعدی آن مفاهیم در قالب مقوله‌های بزرگ‌تری قرار گرفتند و مقولات در قالب دسته‌های بزرگ مفهومی طبقه‌بندی شدند. در مرحله دوم (کدگذاری محوری) ابتدا مقوله اصلی تعیین و سپس سایر مقوله‌ها در قالب شش خوشه بزرگ عوامل علی، راهبردها، عوامل زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، پدیده و پیامد دسته‌بندی شدند و در نهایت در مرحله کدگذاری انتخابی روابط بین آن‌ها در قالب مدل پارادایمی نظریه تدوین شد. نتیجه آن که در اولین مرحله کدگذاری تعداد ۱۰۶ کد به مجموع فراوانی ۶۰۱ مرتبه در مصاحبه‌های انجام‌شده مورد شناسایی و کدگذاری قرار گرفتند؛ همچنین باید افزود که کدگذاری باز و محوری با تجزیه و تحلیل مکرر داده‌ها تا مقطع رسیدن به اشباع نظری تکرار و سپس متوقف شدند. نتایج و گروه‌بندی حاصل شده در جدول (۱)، جدول (۲) و جدول (۳) و الگوی پیشنهادی در شکل (۲) ارائه شده‌اند.

جدول (۱) مفاهیم اولیه

Table (1) Basic concepts

فرآوانی کد	کد باز	شماره کد	فرآوانی کد	کد باز	شماره کد
۴	تعارض بین برخی از مواد قانونی	m31	۱۰	استحکام بنیان جایگاه کارشناسان	m1
۳	تعدد قوانین در یک حوزه	m32	۵	به‌روزرسانی دانش کارشناسان	m2
۳	ذهنیت منفی نسبت به کارشناسان	m33	۱۱	کاهش زمان دادرسی	m3
۳	پانادمی (بیماری همه‌گیر)	m34	۱۹	افزایش رضایت	m4
۳	قومیت	m35	۳	کاهش هزینه دادرسی	m5
۳	پست سازمانی طرفین	m36	۳	ارجاع صحیح پرونده به کارشناس متخصص	m6
۴	سوء برداشت از رفتارها	m37	۳	افزایش امنیت اجتماعی	m7
۳	شرایط و جو سیاسی	m38	۸	جلب اعتماد عمومی	m8
۴	وابستگی سیاسی طرفین	m39	۹	کاهش وقوع جرم	m9
۳	خودبرتری	m40	۴	ارجاع پرونده به کارشناس بر اساس رتبه‌بندی	m10
۳	تعارضات فرهنگی	m41	۳	افزایش تعامل بین دستگاه‌های اجرایی و سیستم قضایی	m11
۳	تغییر نرخ ارز	m42	۳	تعیین صحیح زمان مورد نیاز برای ارائه نظریه کارشناسی	m12
۵	تحریم اقتصادی	m43	۴	حفظ استقلال نظر کارشناس	m13
۵	تورم	m44	۹	به‌روزرسانی حق‌الزحمه کارشناسی	m14
۳	تنوع	m45	۳	تعیین مرجع تأیید صلاحیت حرفه‌ای کارشناسان	m15
۳	پیچیدگی	m46	۱۵	تعریف صلاحیت حرفه‌ای	m16
۳	آموزش	m47	۴	ایجاد سازوکار نظارت بر کارشناسان	m17
۴	تامل با قضات	m48	۱۰	استفاده از فناوری	m18
۵۳	مسائل ذاتی حوزه کارشناسی	m49	۵	تعریف آیین‌نامه اخلاق حرفه‌ای	m19
۲۰	مسائل ذاتی حوزه قضایی	m50	۱۲	آموزش مستمر کارشناسان	m20
۸	توزیع پرونده‌ها بین کارشناسان	m51	۳	شخصیت قاضی	m21
۳	عدم صدور دستور دسترسی برای کارشناسان	m52	۷	تجربه و سواد قضات	m22
۴	اطاله دادرسی به دلیل زمان کم اعلام نظریه	m53	۳	حقوق کم قضات نسبت به کارشناسان	m23
۱۰	آموزش کارشناسان	m54	۵	عدم تفکیک شفاف وظایف	m24
۴۸	تفاوت حسابداری و حسابرسی	m55	۲	عدم وجود رتبه‌بندی بین کارشناسان	m25
۳	کم‌توجهی به کاربرد فناوری‌های نوین	m56	۴	عدم حمایت از کارشناسان	m26
۴	عدم نظارت بر کارشناسان	m57	۱۱۳	مشکلات کارشناسی	m27
۵	عدم شفافیت مسئولیت و ظایف کارشناس	m58	۲۹	استقلال کارشناس	m28
۲۵	گسترده‌گی موضوعات کارشناسی	m59	۳۲	کم‌بودن حق‌الزحمه کارشناس	m29
۱۱	نسبی‌بودن قضاوت کارشناس	m60	۳	عدم انعطاف‌پذیری قوانین	m30

جدول (۲) کدگذاری محوری و باز

Table (2) Open and axial coding

کدگذاری		شماره کد
باز	محوری	
کاهش نظرات سلیقه‌ای (افزایش شفافیت)	استحکام بنیان جایگاه کارشناسان	B1
ایجاد امکان دفاع از نظریه	حوزه کارشناسان	
به‌روزرسانی دانش کارشناسان		
جلوگیری از اطاله دادرسی	کاهش زمان دادرسی	B2
افزایش رضایت عمومی	افزایش رضایت	

افزایش رضایت طرفین پرونده		
افزایش رضایتمندی مرجع قضایی از کارشناسان		
کاهش هزینه دادرسی		
ارجاع صحیح پرونده به کارشناس متخصص		
B3	پیامدهای اجتماعی	افزایش امنیت اجتماعی جلب اعتماد عمومی
		کاهش وقوع جرم کاهش مراجعات حقوقی
B4	حوزه قضات	ارجاع پرونده به کارشناس بر اساس رتبه‌بندی افزایش تعامل بین دستگاه‌های اجرایی و سیستم قضایی تعیین صحیح زمان مورد نیاز برای ارائه نظریه کارشناسی
B5	بازبینی قوانین	حفظ استقلال نظر کارشناس به‌روزرسانی حق‌الزحمه کارشناسی تعیین مرجع تأیید صلاحیت حرفه‌ای کارشناسان تعریف صلاحیت حرفه‌ای رتبه‌بندی کارشناسان ایجاد سازوکار نظارت بر کارشناسان
B6	حوزه کارشناسان	استفاده از فناوری دسترسی آنلاین به مدارک تعریف آیین‌نامه اخلاق حرفه‌ای آموزش مستمر کارشناسان
B7	حوزه قضات	شخصیت قاضی تجربه و سواد قضات حقوق کم قضات نسبت به کارشناسان
B8	قوانین و آیین‌نامه‌ها	عدم تفکیک شفاف وظایف عدم وجود رتبه‌بندی بین کارشناسان عدم حمایت از کارشناسان
B9	حوزه کارشناسان	تمایز میان کارشناسان عدم شفافیت خواست قضایی مشکلات کارشناسی تعامل میان اعضای هیئت‌های چندنفره کارشناسی عدم دسترسی به تمامی مدارک جهت بررسی استرس شغلی سطح تعامل کارشناس با دادگاه فشار روانی طرفین پرونده به کارشناس اعمال نفوذ بر نظر کارشناسی استقلال مالی کارشناس کم‌بودن حق‌الزحمه کارشناس چندشغله‌بودن کارشناس عدم تناسب دستمزد - مسئولیت

بودجه		
عدم انعطاف‌پذیری قوانین	قوانین	B10
تعارض بین برخی از مواد قانونی		
تعدد قوانین در یک حوزه		
ذهنیت منفی نسبت به کارشناسان		
پانادمی (بیماری همه‌گیر)	عوامل اجتماعی	B11
قومیت		
پست سازمانی طرفین		
سوءبرداشت از رفتارها		
شرایط و جو سیاسی	عوامل سیاسی	B12
وابستگی سیاسی طرفین		
خودپرتر بینی	عوامل فرهنگی	B13
تعارضات فرهنگی		
تغییر نرخ ارز	عوامل اقتصادی	B14
تحریم اقتصادی		
تورم	عوامل اقتصادی	B16
تنوع	ماهیت پرونده‌ها	B17
پیچیدگی		
آموزش	کاربرد تکنولوژی	B18
تعامل با قضات		
نبود استاندارد کاری		
فقدان مهارت لازم		
محدودیت دسترسی به اسناد و مدارک	مسائل حوزه کارشناسی	
زمان کم ارائه نظریه		
برخورد طرفین پرونده با کارشناس		
محافظه‌کاری	محدودیت‌ها	B19
کمبود نیروی انسانی ماهر		
ساختار سازمانی غیرمنعطف		
فرآیند انتخاب کارشناس	مسائل حوزه قضایی	
تعیین زمان رسیدگی		
ارجعیت نظر قاضی بر نظر کارشناس		
رابطه معکوس تعداد کار با کیفیت گزارش	توزیع پرونده‌ها بین کارشناسان	
عدم صدور دستور دسترسی برای کارشناسان	حوزه قضایی	B20
اطاله دادرسی به دلیل زمان کم اعلام نظریه		
آموزش گریزبودن کارشناسان	آموزش کارشناسان	B21
ناکارآمدی آموزش کارشناسان		

تفاوت حسابداری و حسابرسی	حسابرسی
حسابداری	حسابداری
کم‌توجهی به کاربرد فناوری‌های نوین	
عدم نظارت بر کارشناسان	
عدم شفافیت مسئولیت و وظایف کارشناس	
زمان محل مناقشه در پرونده	
پیچیدگی و تنوع اطلاعات	
تعدد و تنوع مراجع استعلامی	
وجود تمایز بین شرکت‌ها یا نهادهای مختلف	
نسبی بودن قضاوت کارشناس	گسترده‌گی موضوعات کارشناسی
تمایز میان نظرات کارشناسان در یک پرونده	تعدد و تنوع موضوعات پرونده‌های قضایی
	تعدد و تنوع مراجع استعلامی
	وجود تمایز بین شرکت‌ها یا نهادهای مختلف
	نسبی بودن قضاوت کارشناس
	تمایز میان نظرات کارشناسان در یک پرونده

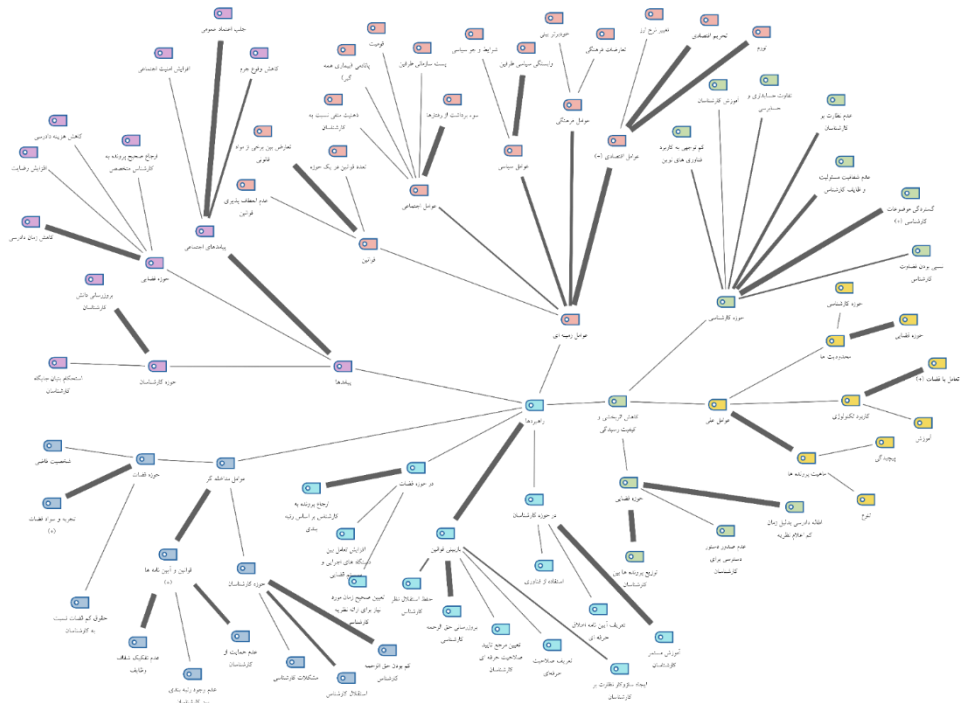
B21

حوزه کارشناسی

جدول (۳) کدگذاری گزینشی

Table (3) Selective coding

کدگذاری		شماره کد
محوری	گزینشی	
حوزه کارشناسان		
حوزه قضایی	پیامدها	B3 تا B1
اجتماعی		
در حوزه قضات		
بازبینی قوانین	راهبردها	B6 تا B4
در حوزه کارشناسان		
در حوزه قضات		
بازبینی قوانین	عوامل مداخله‌گر	B9 تا B7
در حوزه کارشناسان		
قوانین		
عوامل اجتماعی		
عوامل سیاسی	عوامل زمینه‌ای	B16 تا B10
عوامل فرهنگی		
عوامل اقتصادی		
ماهیت پرونده‌ها		
کاربرد تکنولوژی	عوامل علی	B19 تا B17
محدودیت‌های کاری		
حوزه قضایی		
حوزه کارشناسی	کاهش اثربخشی و کیفیت رسیدگی	B21 تا B20

شکل (۲) الگوی حاصل از پژوهش (الگوی پارادیمی)

Figure (2) The pattern resulting from the research (paradigm model)

۵- بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های حاصل از این پژوهش در قالب الگوی ارائه‌شده در شکل (۲) نشان می‌دهد که چگونه می‌توان از طریق کنترل عوامل گوناگون به پیامدهای نامطلوب ناشی از وجود ضعف در کیفیت و اثربخشی رسیدگی‌های انجام‌شده توسط کارشناسان رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی با دو منشأ قضایی و کارشناسی پایان داد و از طریق مدیریت این عوامل به تقویت آثار اجتماعی، قضایی و تخصصی کارکرد حسابداران در نظام قضایی پرداخت. این نتایج نشان می‌دهند که ماهیت پرونده‌ها از حیث تنوع و پیچیدگی، عدم به‌کارگیری فنون نوآورانه چه از جنبه‌های آموزشی و چه از حیث ساختاری و محدودیت‌های موجود در حوزه‌های کارشناسی بیش‌ترین تأثیر را بر کاهش کیفیت و اثربخشی رسیدگی‌های کارشناسان رسمی دادگستری در رشته حسابداری و حسابرسی دارا می‌باشند. نبود استانداردهای حرفه‌ای و فقدان مهارت لازم، محدودیت دسترسی به اسناد و مدارک، کمبود زمان جهت ارائه نظریه و برخورد طرفین پرونده با کارشناسان، محافظه‌کاری، از حیث اثرگذاری بر کیفیت و اثربخشی رسیدگی‌ها به ترتیب در اولویت‌های بعدی قرار می‌گیرند. زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و همچنین

فرهنگی و سیاسی همراه با برخی عوامل مداخله‌گر همچون عوامل مربوط به قضات (تجربه، ابعاد شخصیتی، حقوق و عدم شفافیت ابلاغیه‌ها)، کارشناسان (تبعیض در واگذاری پرونده‌ها، سطح تعامل کارشناسان با دادگاه و اعضای هیئت‌های کارشناسی و استرس شغلی و...) و قوانین (عدم تفکیک شفاف وظایف قانونی، رتبه‌بندی کارشناسان مبتنی بر مقررات و عدم حمایت‌های قانونی از کارشناسان) از جمله عواملی به شمار می‌روند که کنترل و مدیریت آن‌ها دستیابی به سازوکارهای مناسب جهت استحکام بنیان جایگاه کارشناسان، کاهش زمان دادرسی، افزایش رضایت عمومی و مراجع قضایی را در پی داشته و امنیت اجتماعی، کاهش مراجعات حقوقی و کاهش وقوع جرم را به دنبال دارد. این مهم، از طریق افزایش شفافیت در نظریه‌های کارشناسی، ایجاد امکان دفاع از نظریه‌های کارشناسی، به‌روزرسانی دانش کارشناسان، جلوگیری از اطاله دادرسی، کاهش هزینه دادرسی و ارجاع صحیح پرونده‌ها به کارشناسان متخصص قابل حصول است. مقایسه نتایج حاصل از این مطالعه با متون پیشین و تبیین تفاوت‌ها و شباهت‌های آن‌ها، احکام یا قضایی را به دست می‌دهند که در بررسی‌های آتی می‌توانند مورد آزمون قرار گیرند و منشأ بصیرت‌افزایی و تقویت ادراکات و راهنمای عمل باشند (Corbin and Strauss, 1990). یافته‌های به دست آمده از مطالعات الشرانی (Alsharani, 2017)، پیرامون رفتارهای غیراخلاقی طرفین و همچنین بررسی‌های داویلا (Davila, 2015)، با موضوع اهمیت رعایت استانداردهای کارشناسی و اثرات منفی پرهزینه‌بودن فرآیند رسیدگی‌ها و نقش کم‌اهمیت‌تر نژاد، قومیت و سن کارشناسان و در نهایت فقدان رضایتمندی محاکم قضایی در تبیین میزان اثربخشی رسیدگی‌ها، مؤید نتایج حاصل از مطالعه حاضر می‌باشد. نتایج حاصل‌شده از پژوهش برنان (Brennan, 2005) پیرامون نقش حق‌الزحمه با تکالیف قانونی حساب‌رسان و داویلا (Davila, 2015)، پیرامون نقش دسترسی ضعیف به اطلاعات و ضرورت پیاده‌سازی نظامی جامع برای رسیدگی‌های کارشناسی و همچنین یافته‌های به دست آمده از مطالعات آوولوو (Awolowo, 2019) پیرامون آموزش حسابداران در زمینه کسب مهارت‌ها، اخلاق، اصول و رویه‌های حسابداری قضایی و اهمیت ارائه مدلی تحت عنوان نظام حسابداری قضایی، متشکل از سه عنصر اصلی چالش‌های حسابداری، آموزش و استانداردها و مقررات حسابداری نیز با یافته‌های پژوهش حاضر انطباق دارند. از آنجا که نظریه داده‌بنیاد، نه برای آزمون فرضیه بلکه روشی برای تدوین فرضیه و تبیین چارچوب نظری به کار می‌رود و تصویر نهایی حاصل از آن در قالب نظریه ساخته‌شده، علاوه بر پاسخگویی به پرسش‌های پژوهش، خود می‌تواند منشأ طرح پرسش‌های جدید باشد؛ لذا پیشنهاد می‌شود پژوهشگران در مطالعات آتی خود به شناسایی انواع و علل اختلافات در زمینه‌های حسابداری و حسابداری و شناسایی موانع مؤثر بر کارایی و اثربخشی رسیدگی‌های حرفه‌ای به تفکیک هر یک از انواع اختلافات بر حسب نوع، ماهیت و موضوع پرونده‌ها

(خیانت در امانت، تحصیل مال از طریق نامشروع، فروش مال غیر، کلاهبرداری، ورشکستگی، مطالبه وجه، اجاره‌بها، تسهیلات بانکی، مطالبه وجه چک و ربا) پرداخته و شیوه‌های مناسب حل هر یک از آن‌ها مورد بررسی قرار دهند.

۶- تشکر و سپاس‌گزاری

با سپاس فراوان از تمامی صاحب‌ه‌شوندگان و خیرگان، کارشناسان محترم رسمی دادگستری، قضات، اساتید محترم دانشگاه، مشاورین محترم قضایی و سازمان‌های ذی‌ربط که در انجام این پژوهش، ما را یاری نمودند.

۷- تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع در این پژوهش وجود ندارد.

۸- منابع

- Albrecht, C. O., Holland, D. V., Skousen, B. R., & Skousen, C. J. (2018). The significance of whistleblowing as an anti-fraud measure. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*, 10(1), 1-13.
- Allen, M., Kitt, G., Howells, G., & Kajrukszo, M. (2012). Global construction disputes. *Disputeboardsmena*.
- Al-Rabiah. (2006). 45% of the litigation cases within the Shari'ah courts and the Board of Grievances were concerned with construction disputes. *ALEQT*.
- Alshahrani, S. (2017). *Development the a dispute resolution framework to improve the efficiency of dispute resolution in Saudi construction projects*. University of Salford (United Kingdom).
- Alsharani, S. (2017). Overview of disputes in the context of Saudi construction industry. *IJSBAR*, 33, 54-67.
- Aminian, A., & Tahriri, A. (2022). Presenting an Interpretive Structural Model of Factors Affecting the Forensic Accounting Quality in Iran. *International Journal of Finance & Managerial Accounting*, 7(25), 81-100. [In Persian]
- Awolowo, I. (2019). Financial statement fraud: The need for a paradigm shift to forensic accounting. *Sheffield Hallam University (United Kingdom)*.
- Bakhshian, A., Heyrani, F., & Taftiyan, A. (2024). Assessing the credibility of auditors using artificial neural network. *Advances in Finance and Investment*, 5(1), 1-28. [In Persian]

- Brennan, N. M. (2005). Accounting expertise in litigation and dispute resolution. *Journal of Forensic Accounting*, VI(2), 13-35.
- Corbin, J. M., & Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative sociology*, 13(1), 3-21.
- Creswell, J. W. (2015). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. pearson.
- Crosby, P. B. (1979). *Quality is free: the art of making quality certain*. McGraw-Hill.
- Davila, C. (2015). Factors Influencing Criminal Case Processing Time in McLean County Courts. *Illinois State University*.
- De Meyst, K. J., Lowe, D. J., Peecher, M. E., Pickerd, J., & Reffett, A. (2021). Factors affecting the outcomes of legal claims against auditors. *Current Issues in Auditing*, 15(2), 10-16.
- Deming, W. E. (1986). *Out of the crisis: quality, productivity and competitive position*. Cambridge University Press.
- DiGabriele, J. A. (2008). The Sarbanes-Oxley Act and the private company discount: An empirical investigation. *Critical Perspectives on Accounting*, 19(8), 1105-1121.
- DiGabriele, J. A., Heitger, L. E., & Riley Jr, R. (2020). A synthesis of non-fraud forensic accounting research. *Journal of Forensic Accounting Research*, 5(1), 257-277.
- Glaser, B. G. (1978). *Theoretical Sensitivity: Advances in the Methodology of Grounded Theory*. Sociology Press.
- Hashemi Bajegani, S. J., & Sobhani, M. (2022). Value and Validity of Expert Theory in Iranian and French Law. *Fares Law Research*, 5(10), 193-209. [In Persian]
- Heath, R. L., & Palenchar, M. J. (2008). *Strategic issues management: Organizations and public policy challenges*. Sage Publications.
- Heidari, Y., Abdi, R., Mazraeh, Y. A., & Jafari, A. (2023). The effect of behavioral accounting components on the development of the understanding of justice and organizational commitment. *Advances in Finance and Investment*, 4(4), 93-116. [In Persian]
- Javan, S., Shahbazi Nia, M., & Majid, G. (2023). Access to court and information and communication technology. *The Quarterly Journal of Judicial Law Views*, 22(79), 121-148. [In Persian]
- Juran, J. M., & Godfrey, A. B. (1998). *Juran's Quality Handbook*. McGraw-Hill.

- Katsikea, E., Theodosiou, M., Perdakis, N., & Kehagias, J. (2011). The effects of organizational structure and job characteristics on export sales managers' job satisfaction and organizational commitment. *Journal of World Business*, 46(2), 221-233.
- Luke, O. O. (2013). Application of forensic accounting: a tool for confidence in auditors' reports. *Research Journal of Finance and Accounting*, 4(17), 105-110.
- Mashayekhi, B., & Ajang, A. (2014). Forensic Accounting and Justice. *Hesabdar*, 36-39. [In Persian]
- Polit, D. F., & Beck, C. T. (2010). *Essentials of nursing research: Appraising evidence for nursing practice*. Lippincott Williams & Wilkins.
- Sarkhosh, J., & Safanejad, H. (2018). Investigating the position of expert theory in criminal proceedings. *International Conference on Islamic Law and Jurisprudence*. [In Persian]
- Savu, A. C., & Badalau, L. (2021). The Role of Accounting in Conducting Judicial Accounting Expertises and their Evolution in the Digital Era. *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, 21(2), 1131-1137.
- Sexton, D. J., & Spelman, D. (2003). Current best practices and guidelines: assessment and management of complications in infective endocarditis. *Cardiology clinics*, 21(2), 273-282.
- Singleton-Green, B. (2015). Public policy and accounting research: What is to be done? *Accounting in Europe*, 12(2), 171-186.
- Strauss, A., & Corbin, J. M. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Sage Publications.
- Suleiman, N., & Othman, Z. (2016). Forensic Accounting Investigation for fighting public sector corruption in Nigeria: A conceptual paper. *In Proceedings of the Qualitative Research Conference (QRC)*, 194-202.
- Vasile, E., & Croitoru, I. (2021). The Role Of Judicial Accounting Expertise On Accounting Information. *Internal Auditing & Risk Management*, 16(4).
- Zhang, M., Li, H., & Wei, J. (2008). Examining the relationship between organizational culture and performance: The perspectives of consistency and balance. *Frontiers of Business Research in China*, 2, 256-276.

COPYRIGHTS

© 2024 by the author. Published by Islamic Azad University, Esfarayen Branch. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

